

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Степаненко Оксани Василівни на тему «Теорія і практика кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства» поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – «кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сім'я – це фундамент суспільства та держави, основа морального розвитку особи, засіб збереження культурних цінностей та передачі їх від покоління до покоління. Сім'я та держава перебувають у нерозривному двосторонньому взаємозв'язку. Так, будучи частиною суспільства, кожна сім'я реагує на ті чи інші зміни в суспільстві, як негативні, так і позитивні. Тому в момент поширення в суспільстві деструктивних та негативних процесів, вони неминуче впливають і на сім'ю. Будь-які кризові явища тягнуть за собою загострення соціально-економічних проблем, що, відповідно, впливає й на атмосферу в кожній сім'ї, виховання, зміну сімейного мікроклімату, що відображається на якості виконання сім'єю її функцій.

Кризові соціально-економічні явища, які притаманні сучасному українському суспільству, особливо в період дії воєнного стану, призвели до низки складних наслідків, зокрема зменшення масштабів здійснення соціальної політики та фінансування соціальної сфери, що, серед іншого, потягло за собою негативну реакцію у вигляді деформації соціалізації існуючих та нових поколінь. Одним із негативних наслідків впливу таких переламних соціально-економічних явищ на сім'ю є щорічне зростання проявів домашнього насильства.

У цілому домашнє насильство порушує права та свободи людини, психологічно й фізично травмує жертву, а також має негативні наслідки для суспільства. Домашнє насильство є серйозною проблемою в більшості країн світу, включаючи Україну. Ця проблема стосується не тільки фізичного насильства, але й психологічного, економічного та сексуального насильства. У наш час, у зв'язку з розвитком інформаційних технологій і збільшенням використання Інтернету, з'явилася нова форма домашнього насильства – кібернасильство. Ця проблема ще більше ускладнює протидію домашньому насильству.

01 червня 2023 року Рада Європейського Союзу схвалила приєднання Європейського Союзу до Конвенції про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством (Стамбульська конвенція). Крім того, Рада Європейського Союзу та Європейський парламент перебувають у процесі ухвалення закону Європейського Союзу про боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством. Серед іншого, планується криміналізувати низку правопорушень у всьому Європейському Союзі, таких як калічення жіночих статевих органів, кібердомогання та інші. Таким чином, дотримання взятих на себе зобов'язань у сфері захисту прав людини та основоположних свобод, є ратифікація Верховною Радою України Стамбульської конвенції (20 червня 2022 року), що забезпечує кримінально-правову охорону особи від домашнього насильства та сприяє підвищенню політичного іміджу України на міжнародній арені як країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Безумовно, приєднання до Стамбульської конвенції несе за собою певні виклики, особливо в контексті кримінально-правової політики. Кримінально-правова охорона особи від домашнього насильства, яка є складовою цієї політики, є необхідним елементом захисту прав та свобод людини, особливо тих, які перебувають у вразливих сімейних відносинах. Тому приєднання до Стамбульської конвенції є кроком до покращення захисту жертв домашнього насильства та

забезпечення їм права на безпеку та справедливість. При цьому, забезпечення кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства вимагає комплексного багатогранного дослідження та ретельного аналізу.

Оскільки, кримінально-правова охорона особи від домашнього насильства має безпосередній вплив на життя та здоров'я людей, а також на стан правопорядку в суспільстві, тому дослідження теорії та практики кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства є необхідним та важливим напрямом наукової діяльності. Актуалізує дослідження також й те, що на практиці виникає багато питань щодо захисту особи від домашнього насильства саме кримінально-правовими засобами, які потребують теоретичного осмислення та законодавчого уточнення. Також потребує свого аналізу наявність неузгодженостей між нормами актів вітчизняного законодавства (в більшій мірі КК України, КПК України та КУпАП), так і суперечностей у судовій практиці.

За інформацією Національної соціальної сервісної служби України, до органів поліції та соціального захисту протягом 2022 року надійшло 251 829 звернень щодо домашнього насильства. За 2022 рік було обліковано 3360 кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, 3060 з яких направлені до суду з обвинувальним актом.

У річній доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини вказується, що реагування на кожен випадок домашнього насильства, без винятку, є головною передумовою додержання прав постраждалих і притягнення кривдників до відповідальності.

Дослідження домашнього насильства стає особливо актуальним в особливий період розвитку держави, зокрема в період пандемії коронавірусної хвороби COVID-19 та дії воєнного стану, коли збільшується ризик виникнення таких проявів девіантної поведінки. У більшості країн світу збільшилась кількість випадків домашнього насильства протягом карантинних обмежень, коли жертви перебували у замкненому просторі зі своїми кривдниками. Крім того, воєнний стан також може спричинити збільшення проявів домашнього насильства через емоційний стрес, відчуття безпорадності та інші фактори.

Враховуючи зазначене, питання теорії і практики кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства потребують комплексного наукового осмислення.

При дослідженні теми використовувались роботи в галузі кримінального права та кримінології наступних вчених, зокрема: П.П. Андрушка, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, А.Б. Благої, І.Г. Богатирьова, О.В. Бойка, Д.О. Балобанової, В.І. Борисова, Р.В. Вереші, І.В. Гловюк, В.О. Глушкова, В.К. Грищука, Б.М. Головкина, Н.О. Гуторової, О.М. Джужі, О.О. Дудорова, О.В. Козаченка, В.Я. Конопельського, М.Й. Коржанського, Ю.Ю. Коломієць, Т.В. Корнякової, Л.В. Крижної, О.М. Литвинова, С.Я. Лихової, М.І. Мельника, Н.А. Мирошніченко, А.В. Муєсінко, В.О. Навроцького, М.Ю. Самченко, А.В. Савченка, Г.М. Собко, О.С. Сотули, Є.Л. Стрельцова, Я.В. Ступника, М.І. Панова, Ю.А. Пономаренка, В.Я. Тация, В.О. Тулякова, П.Л. Фріса, М.І. Хавронюка, О.М. Храмцова, О.А. Чувакова, В.В. Шаблістого, Н.С. Юзикової та інших.

Серед робіт кримінально-правового напрямку щодо домашнього насильства слід назвати такі дисертаційні дослідження як: Л.В. Крижна «Попередження злочинів, що вчиняються у сфері сімейно-побутових відносин» (2000 р.), Б.М. Головін «Сімейно-побутові конфлікти в системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень» (2002 р.), О.І. Зазимко «Кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання подружнім вбивствам» (2010 р.), М.Ю. Самченко «Кримінологічна характеристика та попередження сімейному насильству щодо неповнолітніх» (2011 р.), Л.В. Самарай «Кримінологічні засади запобігання кримінальній агресії

в сім'ї» (2014 р.), С.В. Романцова «Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні» (2018 р.), М.Г. Кузнецов «Домашнє насильство: кримінологічна характеристика та запобігання» (2019 р.), О.Л. Беспаль «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї» (2019 р.), Г.М. Собко «Кримінально-правові та кримінологічні основи протидії психічному насильству» (2020 р.), Н.О. Ліщук «Насильницькі дії, що вчиняються щодо жінок: причини та запобігання» (2020 р.), А.Я. Шинкарук «Кримінально-правові заходи реагування на прояви домашнього насильства» (2021 р.), У.М. Митник «Кримінологічні засади протидії домашньому насильству в Україні та країнах Європейського Союзу» (2021 р.), Ю.М. Ковалик «Обмежувальні заходи в кримінальному праві України» (2022 р.) та інші.

Утім, цілісне системне дослідження питань кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства наразі відсутнє, адже більшість дисертаційних робіт мають або ж кримінологічне спрямування, або ж присвячені висвітленню лише певних аспектів кримінально-правової політики.

У свою чергу, враховуючи інтеграційні процеси, які відбуваються у сфері правового життя України, є необхідність приведення кримінального законодавства до міжнародних стандартів з метою ефективного захисту осіб від домашнього насильства, що також зумовлює актуальність даного дослідження.

Таким чином, вибір теми дисертації зумовлений необхідністю розвитку науки кримінального права в частині охорони особи від домашнього насильства, вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері та практики його застосування, необхідного погодження його з міжнародними нормативно-правовими актами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планів Південного регіонального центру Національної академії правових наук України: № 148/3-Б «Регіональна юридична наука: сучасні завдання» на 2019-2024 роки та № 86/16 «Актуальні напрямки розвитку юридичної науки для подальшого розвитку регіонів України» на 2013-2018 роки; плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у ХХІ столітті» на 2018-2022 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір на 2018-2022 роки» (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Тенденції та напрямки сучасного розвитку кримінального права» на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі у цифрову еру» на 2021-2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» 25 вересня 2021 року (протокол №1).

Мета й завдання дослідження. Мета роботи - є формування цілісної та практично виваженої концепції кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства, розробка рекомендацій щодо удосконалення законодавства та практики його застосування в Україні з метою забезпечення ефективної протидії цьому негативному явищу.

Для досягнення мети в дисертаційній роботі вирішувалися такі **завдання**:

- сформулювати методологічні засади дослідження кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства;

- висвітлити стан наукових досліджень кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства;
- з'ясувати особливості становлення міжнародно-правового регулювання та національного законодавства щодо кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства;
- розкрити сутність домашнього насильства як соціально-правового феномену;
- розкрити соціальну обумовленість криміналізації домашнього насильства;
- встановити зміст поняття «кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством», а також визначити їх систему;
- виокремити теоретико-прикладні проблеми об'єктивних ознак домашнього насильства;
- встановити зміст суб'єктивних ознак домашнього насильства;
- виокремити проблемні питання кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства у правозастосовчій практиці;
- визначити поняття та види заходів кримінально-правового характеру щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством;
- охарактеризувати покарання, як захід кримінально-правового характеру у разі вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;
- визначити обмежувальні та інші примусові заходи кримінально-правового характеру у випадку вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;
- розкрити особливості застосування заохочувальних заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються у випадку вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства з урахуванням міжнародних стандартів.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства.

Предмет дослідження – теорія та практика кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства

Методи дослідження. Відповідно до мети й завдань дисертаційного дослідження позитивістський та конфліктологічний підходи стали центральними в рамках даного дослідження, при цьому застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. За допомогою діалектичного, формально-юридичного та логіко-семантичного методів наукового пізнання, було встановлено зміст основних категорій та визначено необхідний термінологічний інструментарій (розділи 1-4). Герменевтичний метод дав змогу здійснити тлумачення положень як вітчизняного так і зарубіжного законодавства та проаналізувати наукову літературу (розділи 1-2). Логіко-нормативний метод дозволив на основі аналізу правової бази та правозастосовної практики, виявити недоліки та проблеми, а також запропонувати шляхи їх вирішення (розділ 3). Системно-структурний метод дослідження дозволив розглядати проблему в комплексі, враховуючи її багатоаспектність (розділи 1-4). Синергетичний метод допоміг виявити нові аспекти досліджуваного явища й розробити нові підходи реагування на такі прояви (розділи 3-4). Порівняльно-правовий (компаративістський) метод широко використовувався в рамках дослідження, в аспекті співвідношення положень КК України з положеннями кримінальних законів інших держав. Також порівняльно-правовий метод допоміг визначити спільні тенденції кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства, які можуть бути корисними для розробки більш ефективної кримінально-правової охорони в майбутньому (підрозділ 1.3). Статистичний метод став одним зі способів оцінки ефективності

застосування кримінального законодавства та методів кримінальної політики щодо протидії домашньому насильству (розділи 2-3). Формально-логічний метод застосовувався як спосіб аргументації наукових висновків та пропозицій удосконалення законодавства щодо кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства (розділи 3-4).

Теоретичною основою дисертаційного дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних учених з теорії права, кримінального права, кримінології, кримінального процесуального права та інших юридичних наук.

Нормативну основу дослідження становлять пам'ятки кримінального права, які діяли на території України в минулому, міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, акти чинного законодавства України та деяких зарубіжних держав.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять рішення Європейського суду з прав людини, рішення вітчизняних судів різних інстанцій, а саме результати аналізу 127 судових рішень, які доступні в Єдиному реєстрі судових рішень; офіційні звіти, доповіді та статистичні дані органів державної влади (Державної судової адміністрації України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора України) та посадових осіб (Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) за 2018-2022 роки.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в українській науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства.

У дисертаційному дослідженні отримані такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

запропоновано якісно нову цілісну законодавчу модель кримінальної заборони домашнього насильства, шляхом градації рівня суспільної небезпеки даного діяння на кримінальний проступок, який має місце в разі вчинення несистематичного домашнього насильства з настанням відповідних наслідків для потерпілого, основний склад – злочин, який передбачає вчинення домашнього насильства щодо двох чи більше осіб або систематично та відповідні наслідки, а також кваліфікований та особливо кваліфікований склади – у разі настання більш тяжких наслідків, де поняття систематичності та тяжких наслідків розкривається в примітці до статті;

встановлено, що кримінально-правова охорона особи від домашнього насильства в період дії воєнного стану потребує підвищеної уваги, в силу того, що особи, які найчастіше є жертвами домашнього насильства (жінки та діти) належать до цивільного населення, які в періоди збройних конфліктів потребують особливої охорони;

виокремлено етапи науково-теоретичного становлення питань кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства у вітчизняній науці кримінального права;

з урахуванням практики ЄСПЛ обґрунтовано наявність нової форми домашнього насильства – кібернасильства та аргументовано необхідність її криміналізації;

встановлено характеристики соціально-правового феномену домашнього насильства: протиправний, умисний фізичний та/або психологічний вплив однієї особи на іншу; вчиняється шляхом фізичного, психологічного, сексуального економічного насильства або кібернасильства; вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа; одна із сторін зазвичай відноситься до певної вразливої групи або/та знаходиться у вразливій ситуації (наприклад, неповнолітні діти, непрацездатні батьки, вагітні жінки); насильство вчиняється на основі конкретної ролі особи в аспекті

особистісних відносин; таким впливом одна особа, серед іншого, намагається встановити або утвердити контроль над іншою особою, змусити її до певного напрямку поведінки; таким насильством заподіюється різного роду шкода або створюється реальна загроза заподіяння такої шкоди;

визначено науковий підхід щодо розуміння ключових характеристик охорони особи від домашнього насильства відповідно до положень міжнародно-правових документів, до яких віднесено: невід'ємність прав людини, невідворотність відповідальності, недопустимість дискримінації, превентивна дія, державна відповідальність за протидію домашньому насильству;

розкрито зміст реалізації принципів кримінального права (особливо принципів законності, заборони подвійного притягнення до відповідальності, незворотності дії кримінального закону в часі), враховуючи можливу преюдиційність кримінальної відповідальності за домашнє насильство;

запропоновано визначення ознаки систематичності в складі домашнього насильства з урахуванням її якісного та кількісного критеріїв, як сукупності трьох і більше насильницьких дій, кожен з яких є самостійним епізодом, якщо при цьому вони виражали певну спрямованість в поведінці винного щодо потерпілого або потерпілих;

обгрунтовано, що при вчиненні домашнього насильства, щодо двох і більше потерпілих, насильство щодо кожної із осіб повинно бути розглянуте як окремий епізод домашнього насильства (що становить кількісний критерій систематичності), але при цьому вважливо, щоб простежувався певний напрям поведінки винного щодо потерпілих (що становить якісний критерій систематичності);

доведено існування в практичній площині складу домашнього насильства за змішаної вини, у разі умислу щодо діяння та необережності щодо наслідків;

доведена необхідність доповнення переліку обмежувальних заходів таким видом, як «пройти курс лікування від розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб»;

вдосконалено:

розуміння кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства, як складової державної охорони сім'ї, що цілком узгоджується з принципом невтручання у приватне життя;

аргументація щодо необхідності уніфікації законодавства в частині закріплення поняття «кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством», а не «злочин, пов'язаний з домашнім насильством»;

обгрунтовано доцільність виокремлення, ще одного родового об'єкта – суспільні відносини у сфері сімейних відносин та запобігання гендерному насильству, та необхідності в КК України передбачити такий розділ, в рамках якого і повинна бути визначена кримінальна відповідальність за домашнє насильство;

розуміння поняття «місця вчинення домашнього насильства» в складі даного кримінального правопорушення та його значення для кримінально-правової кваліфікації з обов'язковим врахуванням фактору особистісних відносин потерпілої особи та кривдника;

правила кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, які дозволяють уніфікувати правозастосовчу діяльність;

розуміння заходів кримінально-правового впливу та системи заходів кримінально-правового характеру, які можуть бути застосовані у випадку вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством з урахуванням мети застосування та темпоральних обмежень таких заходів;

теоретичні положення щодо доцільності застосування обмежувальних заходів до неповнолітніх осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, шляхом уточнення редакції положень ч. 2 ст. 91-1 КК України;

положення щодо врахування обставин, що обтяжують покарання при призначенні покарання за вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;

аргументація щодо доцільності доповнення санкції ст. 126-1 КК України покараннями у вигляді штрафу та виправних робіт;

теоретичні положення щодо неможливості застосування, щодо особи, яка вчинила домашнє насильство (ст. 126-1 КК України), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, із застосуванням примусових заходів виховного характеру;

набули подальшого розвитку:

наукове положення про зміст кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства як комплексу кримінально-правових засобів (кримінальне законодавство) та методів кримінально-правової політики (криміналізація та декриміналізація, пеналізація та депеналізація), які визначаються шляхом нормативного регулювання й упорядкування суспільних відносин та спрямовані на забезпечення ефективного захисту особи від домашнього насильства та мінімізацію проявів таких протиправних посягань.

положення щодо видів кримінально-протиправного посягання, пов'язаного з домашнім насильством: ст. 126-1 КК України; кримінальне правопорушення, що передбачає кваліфікуючу ознаку «вчинення таких діянь щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах»; кримінальне правопорушення з обтяжуючою обставиною, передбаченою у п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» та п. 6 ч. 1 ст. 67 КК в частині «вчинення кримінального правопорушення ... у присутності дитини»; кримінальне правопорушення з ознаками діяння (дії або бездіяльності), поняття якого визначено у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

положення щодо визначення об'єкта домашнього насильства та окремих форм домашнього насильства;

положення, що притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП та до кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством має правові наслідки й повинно враховуватися в «систематичність» як ознаку домашнього насильства за ст. 126-1 КК України;

науковий підхід до розуміння суб'єктного складу домашнього насильства;

наукове положення відповідно до якого термін «провокація» не доцільно використовувати в контексті кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством;

система розмежувальних ознак домашнього насильства та суміжних складів кримінальних правопорушень з урахуванням правил конкуренції кримінально-правових норм;

теоретичні положення щодо заходів кримінально-правового характеру в частині застосування їх до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані в:

науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних та практичних питань кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства (акт впровадження

Національного університету «Одеська юридична академія», акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ);

правотворчій діяльності – для підготовки проєктів законів про внесення змін до законодавства України з метою його удосконалення;

правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності практичної діяльності судових та правоохоронних органів (акт впровадження Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції);

навчальному процесі – при викладанні курсів «Кримінальне право», «Кваліфікація кримінальних правопорушень: теорія та практика», підготовці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін (акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія»).

Особистий внесок здобувача. Дисертація становить самостійне дослідження, висновки та пропозиції, викладені в дисертації, становлять особистий здобуток автора.

У статті, підготовленій у співавторстві з П.В. Камінським, автором зазначено, що поділ кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки відбувся здебільшого на основі кримінально-процесуального критерію шляхом вибіркового коректування санкцій під класифікацію кримінальних правопорушень, а не на основі таких критеріїв як: ступінь суспільної небезпеки та правові наслідки кримінально караного діяння для особи, суспільства і держави; практика застосування кримінального та адміністративного законодавства; міжнародний досвід захисту людини, суспільства й держави від злочинів та проступків.

У статті, підготовленій у співавторстві з К.В. Агаповою, автором розкрито зміст систематичності як ознаки домашнього насильства та встановлено, що систематичність характеризується двома критеріями: кількісним та якісним; розкрито зміст реалізації принципу заборони подвійного притягнення до відповідальності, враховуючи можливу преюдиційність кримінальної відповідальності за домашнє насильство.

У статті, підготовленій у співавторстві з А.С. Степаненко, автором встановлено особливості врахування при визначенні систематичності, як ознаки домашнього насильства (126-1 КК України) попереднього притягнення особи до кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством; сформульовано правила кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством.

У статті, підготовленій у співавторстві з С.А. Хімченко, автором визначено ознаки економічного насильства як однієї з форм домашнього насильства, а також обґрунтовано доцільність закріплення вказаної форми насильства як кримінально караного діяння; сформульовано правила кваліфікації економічного насильства, як форми домашнього насильства.

У статтях, підготовлених у співавторстві з Д.О. Колодіним, автором сформульовано правила кваліфікації дії особи, яка під час вчинення домашнього насильства нанесла потерпілій особі різного ступеня тілесні ушкодження («Щодо проблем кваліфікації домашнього насильства»); систематизовано наукові погляди щодо ознак, встановлення яких є обов'язковим для правильної кваліфікації кримінальних правопорушень; проаналізовано структурні елементи кваліфікації кримінальних правопорушень; визначено проблемні питання тлумачення й застосування норм закону про кримінальну відповідальність при кваліфікації кримінальних правопорушень («Кваліфікація кримінальних правопорушень: поняття та значення»); проаналізовано види конкуренції кримінально-правових норм; визначено особливості кваліфікації кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально-правових норм («Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально-правових норм»);

визначено спірні аспекти щодо дефініції поняття методології, рівнів методології та підходів до проведення кримінально-правових досліджень; проаналізовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження та їх роль при аналізі проблем кримінального права («Щодо питання методології наукових досліджень проблем кримінального права»); досліджено підходи до побудови методології в галузі кримінального права; розкрито особливості застосування порівняльного методу в кримінально-правовому дослідженні; сформульовано ряд методологічних правил, яких слід дотримуватись при проведенні кримінально-правових досліджень («Порівняльний метод в кримінально-правовому дослідженні»).

Наукові ідеї та висновки, що належать співавторам опублікованих наукових праць, у дисертації не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Дисертацію виконано та обговорено кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», а також на засіданні Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на таких науково-практичних конференціях, симпозіумах та засіданнях круглих столів: Міжнародному науково-практичному симпозіумі «Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства» (м. Івано-Франківськ, 18-19 листопада 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції» (м. Одеса, 18 травня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі» (м. Тернопіль, 1 березня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальне правопорушення: національний та зарубіжний вимір» (м. Одеса, 24 травня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 15 травня 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне право в епоху соціальних змін» (м. Київ, 26 лютого 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)» (м. Одеса, 21 травня 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінально-правова правотворчість: визначення та значення» (м. Одеса, 28 травня 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)» (м. Одеса, 17 червня 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності» (м. Одеса, 25 листопада 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія» «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану» (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції присвяченій 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України «Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності» (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.); Засіданні круглого столу «Україна – ЄС: питання гармонізації кримінального та кримінального процесуального законодавства» (м. Львів, 22 червня 2023 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, відображено у 24 науковій статті, з яких 20 статей опубліковано в наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 4 статті – у виданнях, включених до наукометричних баз Scopus та Web of Science Core Collection, а також у 14 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, симпозіумах, засіданнях круглих столів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що містять тринадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Stepanenko O., Stepanenko A., Israelian A. Reconciliation of the Parties as a Way to Solve the Criminal-Legal Conflict. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9(28). P. 288-295. <https://doi.org/10.34069/AI/2020.28.04.32>
2. Stepanenko O., Stepanenko A., Shepotko M. Criminal Liability for Provoking Bribery. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39, Issue 69. P. 492-512. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.31>
3. Phenomenology of domestic violence / O. Stepanenko, A. Stepanenko, A. Kolodina, P. Kaminskyi, O. Staurska. *Revista Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, Issue 64. P. 101-108. (Web of science Core Collection). DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.9>
4. Establishment of international legal regulation on the criminal-legal combat against domestic violence / O. Stepanenko, A. Stepanenko, V. Boichenko, O. Pavlova. *Revista Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, Issue 63. P. 198-205. (Web of science Core Collection). DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.63.03.18>
5. Степаненко О. В. Правова природа інституту звільнення від кримінальної відповідальності. *Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2017. № 6. С. 317-320. URL: http://lsej.org.ua/6_2017/6_2017.pdf
6. Степаненко О. В., Камінський П. В. Особливості кримінальної відповідальності за готування до кримінального правопорушення та за замах на кримінальне правопорушення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 38 С. 128-130.
7. Степаненко О., Агапова К. Кількісний критерій систематичності як ознака домашнього насильства. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 323-327.
8. Степаненко О. В., Колодін Д. О. Щодо проблем кваліфікації домашнього насильства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 343-346. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/84.pdf
9. Степаненко О. В., Степаненко А. С. Щодо питань кваліфікації кримінальних правопорушень пов'язаних з домашнім насильством. *Правові горизонти*. 2020. Вип. 23 (36). С. 56-61.
10. Степаненко О. В., Хімченко С. А. Економічне домашнє насильство: визначення та питання кваліфікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 45. С. 112-115.
11. Степаненко О. В., Колодін Д. О. Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально-правових норм. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 222-227.
12. Степаненко О. В., Колодін Д. О. Порівняльний метод в кримінально-правовому дослідженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 181-185

13. Степаненко О. В. Стан наукових досліджень питань кримінальної відповідальності за домашнє насильство. *Юридичного наукового електронного журналу*. 2022. № 9. С. 441-445. URL: http://sej.org.ua/9_2022/109.pdf
14. Степаненко О. В. Кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 141-146.
15. Степаненко О. В. Феноменологія домашнього насильства. *Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 202-207.
16. Степаненко О. В. Кібернасильство як форма домашнього насильства. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 4 (78). С. 224-228.
17. Степаненко О. В. Соціальна обумовленість криміналізації домашнього насильства. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 331-338.
18. Степаненко О. В., Колодін Д. О. Кваліфікація кримінальних правопорушень: поняття та значення. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1. С. 169-173.
19. Степаненко О. В., Колодін Д. О. Щодо питання методології наукових досліджень проблем кримінального права. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 289-293.
20. Степаненко О. В. Щодо кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства. *Юридичний вісник*. 2023. № 2. С. 64-69.
21. Степаненко О. В. Кримінальна заборона проявів домашнього насильства за законодавством зарубіжних країн. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 29. С. 356-361.
22. Степаненко О. В. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. *Нове українське право*. 2023. № 3. С. 155-159.
23. Степаненко О. В. Заохочувальні заходи в системі заходів кримінально-правового характеру у разі вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 168-173.
24. Степаненко О. В. Щодо призначення покарання за кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.»*, Одеса, 2023. № 99. С. 122-127.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

25. Степаненко О. В. Правова природа інституту звільнення від кримінальної відповідальності. *Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства* : матеріали Міжнар. науково-практич. симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 18-19 листоп. 2016 р.). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського ун-ту права ім. Короля Д. Галицького, 2016. С. 264-267.
26. Степаненко О. В. Систематичність як ознака домашнього насильства. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 204-206.
27. Степаненко О. В. Вчинення злочину вперше як підстава звільнення особи від кримінальної відповідальності. *Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (1 березня 2019 р.), Т. 1. Тернопіль : Вектор, 2019. С. 379-381.
28. Степаненко О. В. Класифікація кримінальних правопорушень в аспекті запровадження кримінальних проступків. *Кримінальне правопорушення: національний та*

зарубіжний вимір : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (24 травня 2019 року, м. Одеса). Одеса : Юрид. літ., 2019. С. 90-92.

29. Степаненко О. В. Кількісний критерій систематичності як ознаки домашнього насильства. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) : у 3 т. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2020. Т. 3. С. 136-139.

30. Степаненко О. В. Економічне домашнє насильство: питання кваліфікації. *Сучасне право в епоху соціальних змін* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 26 лютого 2021 р. / Нац. авіац. ун-т [та ін.]. Тернопіль : Вектор, 2021. С. 350-354.

31. Степаненко О. В. Темпоральні характеристики систематичності як ознаки домашнього насильства. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 187-190.

32. Степаненко О. В. Реалізація принципу доцільності в кримінальній правотворчості. *Кримінально-правова правотворчість: визначення та значення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 травня 2021 р.). Одеса, 2021. С. 211-214.

33. Степаненко О. В. Окремі питання кваліфікації домашнього насильства. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) : у 2 т / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 288-292.

34. Степаненко О. В. Стан наукових досліджень проблем кримінальної відповідальності за домашнє насильство. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 117-120.

35. Степаненко О. В. Становлення та розвиток національного законодавства з кримінально-правової протидії домашньому насильству. *Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія» (Одеса, 9 грудня 2022 року) / уклад.: С. Л. Стрельцов, В. П. Кедик ; відп. ред. Є. Л. Стрельцов ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Півден. регіон, центр НАПрН України [та ін.]. Одеса, 2022. С. 91-92.

36. Степаненко А. С., Степаненко О. В. Щодо окремих питань доказування домашнього насильства. *Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.) / уклад.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Одеса, 2022. С. 151-154.

37. Степаненко О. В. Кримінальні правопорушення пов'язані з домашнім насильством. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юридика, 2023. Т. 2. С. 223-226.

38. Степаненко О. В. Кібернасильство як форма домашнього насильства. *Україна – ЄС: питання гармонізації кримінального та кримінального процесуального законодавства* : матеріали круглого столу (22 червня 2023 року) / упор. І.В. Гловюк, Н.Р. Лашук ; Львів. держ. ун-т внутріш. справ. Львів, 2023. С. 52-55.

Список наукових публікацій здобувача за темою дисертації та їх кількість, відомості про апробацію матеріалів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та захищених за темою докторської дисертації відповідає вимогам, передбаченим пунктами 7 та 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ від 17 листопада 2021 року.

Особистий внесок автора. Дисертаційна робота Степаненко Оксани Василівни на тему: «Теорія і практика кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства» подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право є власним авторським дослідженням, у якому наукові положення, висновки та пропозиції обґрунтовано самостійно в результаті опрацювання значної кількості джерел монографічного, нормативно-правового, правозастосовного характеру, в тому числі судової практики. Ідеї та розробки, що належать співавторам не використовувались.

Розглянувши докторську дисертацію та наукові публікації, в яких висвітлені основні наукові результати докторської дисертації можна дійти висновку про відсутність у докторській дисертації та наукових працях, які розкривають її результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, так і відсутність порушення інших елементів академічної доброчесності.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота О.В. Степаненко на тему «Теорія і практика кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства» подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – «кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право».

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології, грамотною та чіткою мовою. Стил викладання відповідає прийнятому у науковій літературі, викладені дослідження, наукові положення, висновки та рекомендації забезпечують легкість та доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи докторської дисертації О.В. Степаненко і повноти основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації на тему «Теорія і практика кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства» подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – «кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів докторська дисертація О.В. Степаненко відповідає спеціальності 12.00.08 – «кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» та вимогам, передбаченим пунктами 7 та 9 Порядку присудження та позбавлення наукового

ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ від 17 листопада 2021 року.

3. Рекомендувати докторську дисертацію Степаненко Оксани Василівни на тему «Теорія і практика кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства» подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» до захисту на здобуття ступеня доктора юридичних наук у спеціалізованій вченій раді з присудженням наукового ступеня доктора наук.

Рецензент:

доктор юридичних наук,
в.о. завідувача кафедри кримінального
права Національного університету
«Одеська юридична академія»

Ю.Ю. Коломісць

Рецензент:

доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального
права Національного університету
«Одеська юридична академія»

Є.Ю. Полянський

Рецензент:

доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального
права Національного університету
«Одеська юридична академія»

В.О. Туляков

Дзми Ю.Ю. Коломісць, Є.Ю. Полянський,
В.О. Туляков засвідчую

власний авторський внесок
в науковий внесок дисертації

